

AMOS

**Notities bij de Hebreeuwse tekst
en
proeve van vertaling**

J.P.Lettinga

Tweede oplage

Uitgave van de publicatiecommissie van FQI
Kampen 1996

Ten geleide

Op verzoek van de publicatie-commissie van F.Q.I. stel ik graag mijn college-aantekeningen bij het boek Amos ter beschikking van studenten, die hun kennis van het Bijbels Hebreeuws willen bijhouden en uitbreiden door middel van cursorische lectuur van het Oude Testament. Aan de notities bij de Hebreeuwse tekst is een proeve van vertaling toegevoegd, waarvoor mogelijk niet alleen onder studenten maar ook onder afgestudeerden (predikanten) belangstelling bestaat. Notities en vertaling stammen uit de jaren 1979 en 1980, maar zijn aangevuld met de resultaten van meer recent onderzoek.

Een woord van dank komt toe aan de amici J.H. Soepenbergh, J.J.T. Doedens, G.J. Pruijssen en H.J.J. Pomp, die de handgeschreven tekst met grote acribie hebben overgebracht op de computer.

Kampen, mei 1995

J.P.L.

Bij de tweede oplage

Deze oplage verschilt maar weinig van de eerste. In de aantekeningen bij de Hebreeuwse tekst zijn geen wijzigingen aangebracht. In de proeve van vertaling konden nu de op- en aanmerkingen van Dr. L. Koelmans, een bevriend neerlandicus, worden verwerkt. Dankzij zijn kritische opmerkingen kon de vertaling, wat het Nederlands betreft, op een aantal punten worden verbeterd.

Hier en daar zijn de paginering en lay-out aangepast.

Kampen, september 1996

J.P.L.

Notaties bij de Hebreeuwse tekst

- Ter oriëntatie:** Vriezen-van der Woude, *Lit.* 4, 244-6 (noten niet vergeten!);
Vriezen, *Hoofdlijnen* 4, 72v.
H.J. Schilder, *Agenda*, 122-4
- Grote commentaren:** C. van Gelderen, 1933 (nu: COT), H.W. Wolff, 1969 (BKAT),
W. Rudolph, 1971 (KAT), C. van Leeuwen, 1985 (POT),
F.I. Andersen and D.N. Freedman, 1989 (Anchor Bible)
- Kleine(re) commentaren:** J. Ridderbos, 1932 (KV), D. Deden, 1953 (BOT).
- Belangrijke studies:** V. Maag, *Text, Wortschatz und Begriffswelt des Buches Amos*,
Leiden 1951;
K. Koch und mitarbeiter, *Amos untersucht mit den Methoden einer
strukturalen Formgeschichte*, 3 Tle, Neukirchen-Vluyn 1976 (m.n. Teil 1)
(=AOAT 30/1-3).
J. de Waard and W.A. Smalley, *A Translators Handbook on Amos*, 1979
Helga Weippert, *Amos: seine Bilder und ihr Milieu*, in: *Orbis biblicus et
orientalis* 64, Göttingen 1985, 1-29

Hoofdstuk I

- 1 נִקְדָּה (mogelijk v. נִקְדַּח puncteren, merken, deriv. נִקְדַּח , נִקְדָּהים gespikkeld; Akkad.
nāqīdu herder) schaapherder, schapenfokker (cf. Mešac, 2 Kon. III 4). – In Ugarit droeg
één van de twee ons met name bekende 'opperpriesters' ook de titel *rb. nqdm*
'opperherder'; hij was naar alle waarschijnlijkheid belast met het beheer van het veebezit
van de tempel (cf. A.F. Rainey, *BA* 28, 1965, 122-3). Lit.: S. Segert, *SVT* 16
[=Festschrift W. Baumgartner], Leiden 1967, 279-83.
חֹזֶה zien, schouwen; hier abs. gebruikt: visioenen zien, als ziener optreden (cf. VII 7),
term.techn. NB! VII 1 sqq., VIII 1 רֹאֵה.
- 2 שָׂאָה brullen, grommen, grauwen
שָׂאָה gebrul, geschrei, jammerklacht
I אָבַל treuren
II אָבַל verdrogen, verdorren (cf. Akkad. *abālu*)
נֹוֹת, f. נֹוֹה, pl. נֹוֹת, > נֹוֹת weidegrond (cf. Akkad. *nawû*)

3-11 z.g. getalspreuken (term.techn. מְדִידָה v. מִדָּד): twee opeenvolgende getallen gevolgd door zo veel gevallen als het tweede, hogere, getal aangeeft (b.v. Spr. XXX 18-19, 21-23, 29-31), ook (en hier) gebruikt om een onbepaalde totaliteit uit te drukken. A. van Selms (*Herv. Theologische Studies* [Pretoria] 4, 1947, 1-20) spreekt van getallen-trap-spreuken (cf. W.M. Roth, *VT* 12, 1962, 300-11; id., *SVT* 13, 1965). Hier bedoeld: herhaalde misdaden, waardoor de maat nu vol is.

עַל (boven)op, over, hier: vanwege, om (JoMu § 170 h)

וּשׁוּב *hi.* terugbrengen; herroepen, ergens op terugkomen (cf. Num. XXIII 20, Jes. XLIII 13); ook: weer doen (cf. I 8).

דִּישׁ/דוּשׁ (ver)treden, dorsen (hier: mishandelen, vernietigen)

חֲרוּץ (חרץ in-, afsnijden) adi. 'insnijdend'; (ellipt. < מוֹרֵג חֲרוּץ [Jes. XLI 15] of syn. van מוֹרֵג) dorsslede (Dalman, *AuS* III 83, 88f.; *BRL*² 63-4; *BHH* 356). Cf. 2 Kon. XIII 7.

NB! חֲרוּץ (Akkad. *hurāṣu*, > χρυσός) poët. goud (זָהָב).

4 שִׁלַּח בְּאֵשׁ de brand steken in

אֶרְמוֹן (רמה) opwerpen, grondvesten 'Wohnturm', burcht (versterkt huis met klein grondvlak en verschillende verdiepingen), hier: 'paleis'

5 בְּרִיחַ grendel, sluitboom (van deur of poort)

בְּקַעָה dalvlakte; בקעת־און 'Zonde-dal', volgens O. Eissfeldt, *FuF* 12 (1936), 51-53 [= id., *Ras Shamra und Sanchunjaton*, Halle 1939, 31-36] = Bacalbek!

יֹשְׁבֵי niet coll. de bewoners (de totale bevolking van Aram wordt eerst aan het slot van dit vers genoemd), maar hier (en in vs 8) term. techn. voor 'de koning' (hij, die zit [op de troon]) // תוֹמֵד יִשְׁבֵּט // Vgl. ook II 3 en I 15.

בֵּית עֵדֶן 'Genots-oord'; naam herinnert aan עֵדֶן (wel)lust, genot. Niet met zekerheid te identificeren.

HET 'GEZETEN-ZIJN' VAN KONING EN RECHTER¹

Van twee koningen wordt ons in het Oude Testament op aanschouwelijke wijze verteld hoe ze plechtig met hun ambt werden bekleed. Van Salomo wordt ons de investituur beschreven in 1 Kon. I, terwijl we in 2 Kon. XI kunnen lezen hoe het prinsje Joas op de troon werd gebracht. In beide gevallen staan bij die investituur vooral twee momenten centraal: in de eerste plaats de *zalving (en kroning)* en in de tweede plaats de eigenlijke *troonsbestijging*.

Zo wordt Salomo eerst buiten Jeruzalem bij de bron Gihon gezalfd (1 Kon. I 39). Maar dat is slechts één moment uit het huldigungsritueel. Want daarna gaat het in optocht terug naar de stad, waar de jonge koning in de troonzaal van het paleis officieel plaats neemt op de koninklijke troon. Eerst dan heerst hij met recht als Israëls koning. Dat blijkt o.m. uit wat Jonathan, de zoon van de priester Abjathar, zegt tot Salomo's rivaal Adonia: ze hebben Salomo tot koning gezalfd, zijn toen juichend naar de stad opgetrokken *en ook zit Salomo reeds op de koninklijke troon!* (vgl. 1 Kon. I 44-46). Met die laatste toevoeging wil hij maar zeggen: we staan voor een voldongen feit.

En bij de kleine Joas is het al niet anders. Als de nodige voorzorgsmaatregelen zijn getroffen, brengt de priester Joad het prinsje eerst uit de tempel, waar het ondergedoken was, naar de voorhof. Daar wordt Joas gekroond en gezalfd. Maar daarbij blijft het niet. Als Athalia is gedood, gaat men in optocht naar het koninklijk paleis voor de plechtige intronisatie. Uitdrukkelijk wordt ons meegedeeld dat Joas *ging zitten* op de koningstroon (2 Kon. XI 19). Eerst toen kon men zeggen dat Juda weer een regerend koning had. Een vorst, die maar niet de náám van koning droeg, maar die nu ook officieel in functie was.

Dat het *gezetten-zijn* dus neerkomt op *bezig-zijn*, hier in het ambt van koning, valt ook af te leiden uit de bekende 110e psalm. Men vergelijkte maar het 'zet u' in vers 1 met het 'heers' in vers 2.

Dit geldt echter niet alleen voor een koning, maar evenzeer voor een rechter. Zoals bekend vielen deze functies in Israël wel samen (vgl. de geschiedenis van Salomo's 'oordeel' in 1 Kon. III 16-28)². Ook bij de rechter duidt het *gezetten-zijn* op het *in-functie-zijn*. Een sprekend voorbeeld daarvan vindt men in de bekende wettenverzameling van Hammoerapi van Babylon (ca. 1700 v.Chr.). In deze 'codex' komt een paragraaf voor, die wat dat betreft voor zichzelf spreekt. We geven van die bepaling een vertaling en voegen, waar nodig, tussen haakjes een enkele verduidelijkende opmerking toe. In Codex Hammoerapi § 5 lezen we dan: "*Wanneer een rechter een vonnis heeft geveld, een (scheiderechterlijke) uitspraak heeft gedaan of een gezegelde oorkonde heeft laten opmaken maar naderhand zijn vonnis verandert (b.v. na te zijn omgekocht; toentertijd geen zeldzaamheid!), dan levert men die rechter het bewijs dat hij het vonnis, dat hij velde, heeft veranderd, en dan betaalt hij (die corrupte rechter) het twaalfvoud van de vordering, die in het onderhavige geval bestaat; daarenboven – en nu komt het – daarenboven laat men hem in de vergadering (nl. van rechters; wij zouden zeggen: in de vierschaar) van zijn rechterstoel opstaan en mag hij niet terugkeren en weer met de rechters in de vergadering (in de vierschaar dus) gaan zitten*".

Zoals gezegd: dit spreekt voor zichzelf. Door zo'n oneerlijke rechter te laten opstaan en hem te verbieden ooit weer in de vierschaar plaats te nemen, ontnemt men hem officieel en voor goed zijn functie.

Dit alles werpt licht op onderscheiden bijbelplaatsen.

We denken b.v. aan Dan. VII 10: "De vierschaar *zette zich neder* en de boeken werden geopend". Dat wil dus zeggen: de *zitting* is begonnen; de rechters zijn *in functie* nu.

Verder aan Marc. XVI 19 en aan Zondag 19 van de Heidelbergse Catechismus: Christus *gezetten* ter rechterhand Gods. Maar al te vaak legt men bij de verklaring daarvan eenzijdig de nadruk op dat 'ter rechterhand Gods'. Men heeft dan vooral oog voor Christus' ereplaats. Misschien komt dat wel, omdat wij 'zitten' in gedachten al spoedig combineren met 'rusten'. En dat is met dit 'zitten' nu juist niet bedoeld. Dat hebben de opstellers van de Catechismus goed gezien. Al noemen ze onder de bewijsplaatsen niet de 110e psalm, toch leggen zij de nadruk hierop, dat Christus zich in dat zitten ter rechterhand Gods bewijst als het Hoofd van de Christelijke Kerk, door wie de Vader alle ding *regeert*³. Dit zitten is geen rusten, maar een rusteloos bezig-zijn in het ambt van koning-rechter. Dit zitten sluit, hoe vreemd het klinken moge, staan niet uit, maar in! Stephanus heeft dat gezien en betuigd. Deze eerste bloedgetuige van de Christelijke Kerk heeft in zijn uiterste nood de Zoon des mensen *in functie* (hij is immers *de gezetene*) zien *staan* ter rechterhand Gods en hij heeft aldus Zijn *bijstand* ondervonden.

¹ Oorspronkelijk gepubliceerd in *Ref.* 32 (1956-57), 360.

² Ook priester en profeet vervullen soms die functie; vgl. Deut. XXXI 5; Richt. IV 4-6; 1 Sam. VII 15v.

³ Vgl. in dit verband B. Holwerda, *De dingen die ons van God geschonken zijn*, Goes 1954, blz.89-103 (Zondag 19: Christus Jezus in de vervulling van Psalm 110).

- 6 גלה openbaren, onthullen; in ballingschap gaan; *hi.* in ballingschap wegvoeren
גלות ballingschap (abstr.), ook: ballingen (concr.) (L § 22 j 4)
סגר sluiten; *hi.* in de macht van iemand geven, uitleveren aan (ל, ביד, אל)
- 8 על ידו יהיב יהוה zijn hand (nogmaals) keren tegen; nogeens behandelen / opnieuw een
behandeling doen ondergaan (Jes. I 25)
- 9 ברית אחים 'broederverbond': partners van een politiek verbond noemden elkaar broeders
(cf. 1 Kon. IX 13)
שארית overblijfsel (typisch-profetische term voor een gedecimeerd volk : Jer. L 26,
Jes. XVII 3, Jer. XXV 20, Jes. XV 9, Amos IX 12)
- 11 שחת רחמי 'zijn erbarmen verdelgen' = alle deernis laten varen
טרף (טרף, יטרף) verscheuren. – טרף prooi (III 4)
לעד voor altijd
Naar Peš., Vulg. en Jer. III 5 leest men sinds Olshausen meestal ויטר (v. נטר
wortelvariant van נצר 'bewaren'), dan: '(omdat hij / Edom) zijn woede steeds behield' (a).
Lectio difficilior praevallet.
עברה overmoed, toornuitbarsting, woede
שמרה met *nesīgā* pro שמרה
נצח acc. temp., als in Ps. XIII 2, XVI 11
Geen reden ^{b-b} te volgen, of te lezen שמרה (pf. 3 f.). „Zorn ist ein Affekt, der nicht
'sorgfältig überwachen' (Wolff) kann” (Rudolph).
- 13 בקע *qal* en *pi.* splijten, openrijten. Cf. 2 Kon. VIII 12 (Hazaël), 2 Kon. XV 16
(Menachem). Later ook: veroveren (v.e. stad) door bressen in de stadsmuren te slaan
(2 Kon. XXV 4, Jer. LII 7)

- 14 * יצת / נצת (L § 54 q) in brand steken; *ni.* ontbranden; *hi. c.* אשִׁי vuur ontsteken
 הַרְוַעָה krijgsgeschreeuw (hier bedoeld het schreeuwen van de aanvallers, cf. II 2)
 סֶעֶר , סֶעֶרָה storm, stormgebulder
 סוּפָה (סוּף een einde nemen, verdwijnen, cf. III 15) storm-, wervelwind (verwoestend)
- 15 מַלְכָּם volgens sommige hss van LXX, A , Σ , Peš. en Vulg. zou מַלְכָּם bedoeld zijn;
 hier niet waarschijnlijk vanwege het volgende שָׂרִיו

Hoofdstuk II

- 1 שִׁיר kalk
- 2 קְרִיּוֹת pl. (intensivus?) v. קְרִיָּה stad; niet zeker of hoofdstad is bedoeld; deze staat
 doorgaans vermeld als Kir-Moab of Ar-Moab.
 שִׂאוֹן lawaai, gewoel (hier: strijdgewoel)
- 3 שׁוֹפֵט richter, > heerser (hier wel 'koning', cf. Micha IV 14)
 מִקְרָבָה : suff. heeft wel betrekking op de stad Kerioth; ^b niet volgen
- 4 מֵאֵס (inf.c.,* מֵאֵס , met suff. מֵאֵסָם) versmaden, verwerpen
 תַּעַה (wortelvar. van טַעַה) dolen; *hi. caus.*, op een dwaalspoor brengen
 כָּזַב leugen, bedrog; pl. hier: leugengoden
- 6 מִקְרָם naast מִקְרָה Ex. XXI 8: GKa § 61 b; JoMu § 65 b (cf. L § 44 q: inf. met suff.
 קָטְלָם), met z.g. ב-pretii
 בְּעִבּוֹר wegens, om
 יַעַל (heeft pl. יַעַלִים, behalve hier en in VIII 6 waar du. staat) sandaal

- 7 I שאף (naar lucht) happen, snakken (על / אל)
- II שאף (wortervar. v. שוף) vertreden (cf. a)
- Artikel + pt.: artikel heeft hier bijna de kracht van הוא (היא, הָמָה) als subject van een nominale zin (GKa § 126 b).
- עָנָו (NB! in K. en Q. worden עָנָו en עָנִי door elkaar gebruikt) deemoedig, ootmoedig (meer het zich laten onderdrukken)
- עָנִי pl. עָנִיִּים, oorspr. עָנָוִים (zó L. Delekat, VT 14, 1964, 44 sqq.), ellendig, ook: behoeftig, arm (meer het onderdrukt worden)
- נטה (*qal en hi*. uitstrekken, opslaan (v.e. tent), neigen; ook: buigen
- נַעֲרָה hier wel het weerloze dienstmeisje (niet: tempeldeerne = קַדְשָׁה), mogelijk 'Schuldsklavin' (cf. Ex. XXI 7 sqq.), zó Rudolph (KAT).
- Tekst van vs 7 is kennelijk bedorven. Waarschijnlijk was על-עפר-ארץ oorspronkelijk een glosse bij על uit vs 8. LXX πατέω / πατεῖν maakt waarschijnlijk dat bedoeld is II שאף. דרך hier weg, niet levenswandel
- 8 חבל (Akkad. *habālu* lenen, denom. < *hubullu*, AHW 302) beslag leggen op, als pand aanvaarden
- נטה *hi*. hier intrans. zich uitstrekken, zich neerleggen (zeldzaam; daarom wellicht door glossator trans. opgevat; על dan foutieve verkorting van על-עפר-ארץ [Rudolph]).
- עֲנוּשִׁים (ענש geldboete opleggen) ᾶ. λ. boetegeld
- בית אלהיהם 'hun godshuizen' (GKa § 124 r)
- 9 מפניהם 'voor hen' (temporeel, ruimtelijk, ook: causaal: ter wille van hen, om hunnentwil)
- חָסֵן sterk
- אלון (evenals אֵלֹן) grote boom, eik
- שָׁרֵשׁ (L § 3 h 4)
- 10 וְאוֹלֵךְ (e i.p.v. i): GKa § 69 x

- 11 בַּחֹר (L § 28 e) jonge man
 נָזִיר (נזר) aan het gewone gebruik onttrokken, toegewijd; nazireeër
 אַף (interj. > partikel) ja!, (in vraagzinnen) werkelijk?; ook, zelfs; אַף... אַף et...et;
 הֲאֵף אֵין־זֹאת is dit niet werkelijk zo?, is dit soms niet waar? > zo is het toch?(!)
- 12 נִבֵּא *ni.* (en *hitp.*) zich als profeet gedragen, profeteren
 הִתְנַבְּאוּ context-vorm, gebruikt in pauza (GKa § 51 n)
- 13 הִנֵּה zie!, let op!
 עִקַּ / עִקַּ (ipf. הָעִיק) wel: wankelen (zó op grond van Targ.); *hi.* caus.
 עֲגָלָה wagen
 כֹּאשֶׁר hier = ק
 לָהּ dat. incommodi (Budde), waarin het *overvolle* uitkomt
 עֲמִיר gemaaid koren, korenaren met vrij kort stukje halm, hier wel samengebonden tot arenbundels. Cf. Ruth II 7 עֲמִיר, עֲמִירִים arenbundel (eig. niet schoof, garf); over de accus.: GKa § 117 z, vgl. L § 74 d 2. Cf. Joël II 5, Mal. IV 1; ook Gen. XXXVII 7.
- 14 אָבַד verloren zijn, te gronde gaan; אָבַד verloren gaan, ontvallen
 מְנוּס (נוס) het vluchten; toevluchtsoord
 קָל licht, snel
 אֲמִין sterk zijn; *pi.* sterk maken
 אֲמִין sterk; אֲמִין לְבוֹ de sterke wat zijn hart betreft = de kloekhartige / dappere
- 15 תִּפְשׂוּ pakken, grijpen; ook: hanteren. הַפֶּשֶׁת הַקֶּשֶׁת boogschutter
 מִלֵּט *ni.* zich redden, ontkomen; *pi.* redden. ^b volgen, eerder dan (uit 15 b) נִפְשׂוּ toevoegen
- 16 עָרֹם naakt (hier vanwege nadruk vóór het verbum: GKa § 118 n); toestandsaccus.,
 cf. GKa § 118 n,o

Hoofdstuk III

3-8: cf. B. Holwerda, De exegese van Amos 3:3-8, in: *Almanak F. Quaerit I.* 1947, 161-80
(= Begonnen hebbende van Mozes..., 31-47).

- 3 בְּלֹאֵי negatie bij de inf. (L § 61 e): niet, zonder, behalve; met אִם behalve, wanneer
(Lat. nisi) (na positieve bewering): GKa § 163 c; JoMu § 173 a
יַעַד bestemmen (van plaats en tijd) > bijeenkomen; *ni.* 'sich verabreden', afspraak maken,
ook: elkaar ontmoeten
עֵדָה vergadering; cultusgemeenschap
מוֹעֵד trefpunt, verzamelplaats, bestemde tijd; אֶהְיֶה לְמוֹעֵד tent der samenkomst
- 4 שָׂאָה hier: grommen, grauwen; zo E.R. Hope, *The Bible Translator* 42 (1991), 201-5
(= *Met andere woorden* 10 / 4, dec. 1991, 6-9).
אֶרְיָה (Afrikaanse) leeuw
טָרֵף prooi
כַּפִּיר jonge leeuw, jacht- of aanvalsleeuw
מְעֹנָה (f. van מְעֹן) woon-, schuilplaats, toevluchtoord
- 5 a volgen, cf. vs.5b (wel aberratio oculi)
וּלְכוּד לֹא יִלְכוּד : inf. abs. ter versterking van een bewogen vraag (GKa § 113 q);
cf. Gen. XXXVII 8
- 6 חָרַד beven (van angst)
- 7 כִּי hier adversatief: (nee,) integendeel!
סוּד (vertrouwde) kring, raad, raadslag, besluit (cf. L. Koehler, *Der hebr. Mensch*, 89)
- 9 אֶרְמוֹנוֹת : st.c., hier vóór praepositie (GKa § 130 a)
מְהוּמָה (v. הוּם in verwarring brengen) 'wan-orde', verwarring, paniek (hier pl.

intensivus)

עֲשׂוּקִים (v. עֲשָׂק ver-, onderdrukken) pl. tant. abstr. (GKa § 124 f; Abstraktplural)

verdrukking

10 * נִכְחָה , f. נִכְחָה (wat in de rechte lijn ligt) het recht

אָצַר opstapelen; אוֹצָר schat, pl. voorraad

הָמָס geweld(daad), onrecht

שָׂדַד (v. שָׂדַד overweldigen, verwoesten) onderdrukking

הָמָס וְשָׂדַד woordpaar: 'gewelddaad en onderdrukking', hier en in Jer. VI 7, XX 8 en Ezech. XLV 9 één begrip: 'misdad'

11 סָבַב omtrek, hier: omsingeling (?). MT 'De vijand! Omsingeling van het land!' (uitroep);

eerder met Peš. en Vulg. te lezen: סָבַב (met verwisseling van ו en י) v. סָבַב *pōl*.

omsingelen, event. doorkruisen (zo b.v. Hoogl. III 2)

בָּזַז plunderen; *ni*. גָּבַז ; vgl. גָּבַז: BLH 431 t) uitgeplunderd worden

12 הָרְעָה : GKa § 126 r; L § 68 e 3

כָּרְעִים (du., met ook nog eens telwoord hier!) schenkel, eig. onderbeen, kuitbeen

* כָּרְעִל stuk; כָּרְעִל-אֵין oorlapje

פָּאָה , c. פָּאָה zijkant, hoek

עָרֶשׁ rustbed, divan

דְּמָשֶׁק ó. λ. bet. onbekend; mogelijk heeft er oorspronkelijk gestaan וְבַעֲרֵשׁ דְּמָשֶׁק

"t.w. op het Damascener rustbed' (zó V. Maag, 140ff en a-a). Wel verklarende glosse.

13 עוֹד *hi*. (הַעִיד , הַעִיד) I herhalen (cf. עוֹד herhaling > adv. nog), c. בָּ waarschuwen,

verzekeren; II (denom. van עָד getuige) getuigenis afleggen

יְהוָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת : L § 70 h

14 כִּי hier affirmatief

גִּדַע afhouwen; *ni. pass.*

15 נִכְחָה *hi.* (stuk)slaan, vernielen

חֶרְף (herfst,) winter, opp. קֵץ zomer(vruchten)

עַל op; hier: 'zu...hinzu', ong. zowel...als, èn

שֵׁן (*qill*) tand, (olifantstand) ivoor; du. שְׁנַיִם tanden (tandrijen van boven- en onderkaak!)

סָוַף (pf.cons. וְסָפוּ!) een einde nemen, verdwijnen

בְּתֵימֵי רַבִּים hier wel: 'grote, voorname huizen', niet met NBG: 'vele huizen'

Hoofdstuk IV**1** פָּרָה (f. van פָּר jonge stier) koe

NB! Verbum bij deze fem.pl. staat in masc.pl. voorop!

רָצַץ breken, knakken (b.v. 2 Kon. XVIII 21), meton. vertrappen, mishandelen

2 כִּי recitativum

בְּאֵימָה ... הִנֵּה: futurum instans (L § 73 d 3)

נָשָׂא *pi.* opheffen, wegvoeren

אֵץ (*qill*) haak; ook: touw (cf. Akkad. *šinnatu*)

אֶחָרִית einde, uitgang; hier: rest (jullie rest = wat van jullie overblijft)

סִירָה, pl. סִירִים en סִירוֹת doorn, haak

דִּגְוָה visserij; סִירוֹת דִּגְוָה vishaken. NB! Ontbreekt in LXX, past niet in context.

3 פָּרַץ scheur, doorbraak, bres (cf. aant. ad Ruth IV 12); hier accus. van richting:

GKa § 118 h).

אִשָּׁה נִגְדָה ieder(e vrouw) voor zich uit = de een na de ander, allemaal achter elkaar

(cf. Joz. VI 5,20) (JoMu §147 d)

- שָׁלַךְ *hi.* (weg)werpen, enz.; met LXX, Peš. en Vulg. te lezen הִשְׁלַכְתֶּנָּה (b): *ho.* pass., hier: voortgedreven worden.
- הַשְׁלַכְתֶּנָּה : slot-ה- mogelijk dittografie (GKa § 44 k)
- הַהֲרַמוֹנָה lees wel: הָרְמוֹנָה (הָרְרָה) 'naar de (berg) Hermon' (c)
- 4 רַבָּה talrijk zijn / worden, zich vermeederen; *hi.* caus. c. לְ c. inf. iets veelvoudig / aanhoudend doen (cf. voor adv. gebruik L § 76 e)
- בְּמַעֲשֵׂיךָ , pl.st.abs. בְּמַעֲשֵׂיךָ tiende
- 5 קָטַר *pi.* (inf. קָטַר , hier pro imp.) (offer) in rook doen opgaan
- הַזֹּרָה (*hi.* belijden, loven) lof-, dankoffer; loflied. Cf. A.R. Hulst, *Belijden en loven*, Nijkerk 1948.
- הַזֵּיִן (het) gezuurde
- בֵּין partitief ('van het gezuurde'); anderen: privatief ('van het ongezuurde', zó b.v. KBS), daarvoor echter een verbum nodig dat samen met בֵּין een privatief karakter heeft (V. Maag).
- בְּרָבָה spontane aandrift; vrijwillig offer
- 6 נִקְיִין (schoon / onschuldig zijn), c. נִקְיִין reinheid (v. tanden = schone tanden, omdat er niets te eten is)
- חֲסָרָה (חָסַר ontbreken), חֲסָרָה gebrek
- 7 מָנַע terughouden, achterhouden, c. מָנַע ontbreken
- מָטַר *hi.* doen regenen; *ni.* beregend worden
- חֶלֶק *qal* en *pi.* delen (door het lot)
- חֶלֶק (aan)deel; f. חֶלֶקָה (aan)deel in het grondbezit, perceel, akker
- תְּמַטִּיר 3 f.sg. als neutrum: het regent; cf. תְּשֻׁלֵּג het sneeuwt (Ps. LXXXVIII 15).
- NB! Ipf. hier iteratief (GKa § 107 e)
- Vs. 7^b mogelijk glosse (scheidt vs 8 van vs 7^a, waarin het gaat over 'stad')

- 8 נָוַע wankelen, waggelen, beven, zweven; *hi.* schudden
- 9 שָׂדֶפֶן (שָׂדֶף uitdrogen, verdorren) korenbrand (bedoeld is òf het verdorren van het graan, omdat de Oostenwind te vroeg opsteekt òf een zwamziekte v.h. graan; cf. Dalman, *AuS* I 158,326; II 333 sq.)
 יִרְקֹן (ירק) groen / geel worden) meeldauw (plantenziekte). Voor de combinatie 'korenbrand en meeldauw', cf. Deut XXVII 22, 1 Kon. VIII 37; Hagg. II 17.
 a volgen (l.c. Wellhausen הִהָרַבְתִּי): הָרַב uitdrogen; woest / dor zijn;
hi. doen opdrogen / verdorren, verwoesten. MT 'veel te maken', inf.c. *hi.* v. רַבָּה רָבָה
 גָּזַם (גֹּזַם afsnijden) sprinkhaan
- 10 דָּבָר (builenpest)pest; in Hab. III 5 // יָשָׁף (NGB 'koortsgloed')
 דָּרָךְ weg, ook: wijze; בְּדָרָךְ op de manier van (cf. Jes. X 24,26)
 שָׁבִי (שָׁבָה) wat als krijgsgevangenen wordt weggevoerd (mensen en dieren), gevangenschap, gevangenen; hier: gevangenneming(?). Cj. Richter צָבִי sieraad, trots
- 11 הִפְךָ omkeren, ondersteboven keren; abs. een verwoesting aanrichten
 מִהִפְכָּה omkering (als inf. gebruikt fem. verbaalsnomen, dat obj. in de accus. tot zich neemt; GKa § 115 d) 'als de omkering Gods van S. en G.'; cf. L § 71 i
 אֹדֶר geblakerd stuk hout (al half verbrand), cf. Jes. VII 4; Zach. III 2.
 נִצַּל *hi.* uitrukken, redden, bevrijden; *ni.* pass.; *ho.* ontruikt worden
 שָׂרַפָה (שָׂרַף verbranden) brand, verbranding
- 12 יָעֻקֵּב כִּי (naast אֲשֶׁר) daarom, omdat
 כֹּן *ni.* vast zijn, ook: zich gereedmaken, zich klaarmaken voor (vgl. ons 'hou je vast!')
 לְקִרְאָה cf. L § 62 n 4
- 13 הִנֵּה cf. II 13
 b volgen. Minder waarschijnlijk (ondanks V 8) 'Hij die dageraad tot duisternis maakt'.
 שָׁחָ א.ל. wel bijvorm van שָׁחַ dat wat iemand bezigt houdt, hier: voornemen, plan

שָׁחַר morgenrood, dageraad

עִיפָה (עוֹף) duisternis

בָּמֹה , pl. בְּמוֹת , c. בְּמוֹת , en בְּמֹתַי (= *bōmotē* , schijnbaar van *בְּמוֹת , waarvan de ת ten onrechte als derde stamconsonant is opgevat; GKa § 87 s, 95 o en BLH 597 h) rug, hoogte; cultushoogte, - plaats

Hoofdstuk V

- 1 קִינָה klaaglied, lijkzang, rouwklacht (metrum gewoonlijk 3 + 2 ; vgl. Jes. XIV 4 sqq. , XXXVII 14 sqq. // 2 Kon. XIX 14 sqq.)
בֵּית יִשְׂרָאֵל st.c. i.p.v. appositie; z.g. gen. explicativus sive epexegeticus (L § 70 c 1).
- 2 נִפְלָה z.g. pf.propheticum (L § 72 b 4)
נִטָּשׁ (braak) laten liggen; *ni.* (aan zichzelf overgelaten zijn) neergeworpen worden / zijn.
- 3 a uitgeschreven Qerē (metri causa tussen haakjes plaatsen!)
NB! אֲדַנִּי יְהוָה , cf. L § 8 b
b en dus ook d-d volgen, cf. vs 4a
הַיּוֹצֵאת pt.fem. יוֹצֵאת > יֹצֵאת (Pred. X 5) èn יוֹצֵאת > יוֹצֵאת (Deut. XXVIII 57)
(GKa § 69 m; BLH 598)
c niet onwaarschijnlijk (metri causa)
- 4 'Inderdaad (כִּי), maar dat betekent niet (וְאֵלֶּיךָ, vs 5a)' (Rudolph)
- 5 עָבַר zijns weegs gaan, voorbijgaan, door- / overtrekken
אָוֶן boosheid, slechtheid, bedrog, niets
לֹא תֵּיךָ לְאוֹן te niet gaan, er aan gaan

- 6 צלח doordringen (cf. 2 Sam. 19, 18, vide E. Puech, *Semitica* 21, 1971, 5-19), zich meester maken van, gelukken; *hi.* voorspoedig maken / zijn (c.acc. in iets)
כבה doven, uitgaan; *pi.* uitdoven, blussen
- 7 א volgen (cf. V 18, VI 1).
לענה alsem (plant met bittere blaren en bloemen, lat. *artemisia absinthium*), cf. VI 12^b
(daarom niet emenderen!)
נוח *hi.* 2 (vide L § 56 m!) neerleggen, (met geweld) neergooien (cf. Jes. XXVIII 2)
- 8 כימה (cf. Akkad. *kimtu* familie) zevengesternte, Plejaden
I קסיל dom, dwaas, brutaal
II קסיל ('brutale lummel?') Orion, waarschijnlijk voorgesteld als 'reus', cf. Job 38, 31)
צלמות (volksetym. צל + מות; cf. LXX Ps. XXIII 4 ἐν μεσῶ σκιᾶς θανάτου) wel < * צלמות (צלם) diepe duisternis, (het) stikdonker; anders D. Winton Thomas, *JSS* 7 (1962), 191-200: 'diepste duisternis' (superlativus door compositum).
חשך donker zijn / worden; *hi.* (החשיך) verduisteren (met dubbele accus.: GKa § 117 ii)
- 9 בלג (helder zijn) *hi.* doen opflitsen? Men denkt ook wel aan Syr. *belaq* verschijnen; '*af.* plotseling doen komen
שד cf. aant. ad III 10
Een duister vers.
- 10 יכה *ni.* (reciprook) een proces voeren (met elkaar); *hi.* opkomen voor het recht; vonnis wijzen
תמים volmaakt, oprecht; subst. oprechtheid (hier accus. modi; cf. L § 74 g4)
תעב *pi.* verafschuwen, als תועבה behandelen
- 11 בשם א.ל. (hier inf. *pōcel* c.suff.) schatting heffen (cf. Akkad. *šabāsum*)??:
eerder בושסכם = combinatie van בושכם en בוסכם (correctie van ש in ס) v. בוס
vertrappen. Vgl. de persoonsnamen נפושסים Neh.VII 52 en עמשסי Neh. XI 13, resp. te

lezen als עֲמָשִׁי event עֲמָסִי! (cf. Ezra II 50) en עֲמָסִי.

מְשָׁאָה (נשא) 'heffing', sg. st.c. מְשָׁאָה < *mass'e'at*, dus van de bijvorm מְשָׁאָה (BLH 614)

בָּר, בָּר (gedorst) graan

גְּזִית (גזה) afsnijden, doorsnijden) het behouwen / bewerken (van steen):

אֲבָנֵי גְזִית gehouwen stenen i.t.t. לְבָנִים tichels (cf. Jes.IX 9)

תְּמִדָּה (begeren) bevalligheid, bekoorlijkheid, schoonheid

12 עֲצוּם (עצם) sterk zijn; cf. עֲצָם been, bot) ('knokig') machtig, menigvuldig. NB!

Incongruentie van het genus niet ongewoon (cf. GKa § 145 o). Daarom niet nodig

a (Wellh.) te volgen (חָטָא *masc.*, pl. חָטָאִים, m.suff. חָטָאִיִּם!, zonde [tegen God])

חָטָאָה (L § 36 f) *fem.* zonde

I צָרָר samensnoeren

II צָרָר vijandig zijn, vijandig optreden, bestrijden; hier: kwellen

כֶּפֶר losgeld, zwijggeld; hier: steekpenningen

נָטָה cf. aant. ad II 7

13 שָׂכַל *hi.* inzicht hebben, voorspoedig zijn, 'slagen'; pt. (de) verstandige

(cf. Spr.X 5 et passim)

I דָּמָם (ipf. דָּמָם arameïserende vorm) stilstaan, zwijgen. Of is bedoeld II דָּמָם 'weeklagen'

(cf. Ugar. en Akkad.), vide HAL

Vs 13 (proza i.p.v. poëzie) maakt de indruk van een glosse

15 יָצַג / נָצַג (cf. L § 54 q) *hi.* neerzetten, neerleggen; מְשָׁפֵט tot gelding brengen, handhaven

16 לְכֵן daarom; voorwaar

רָחַב (רח) open plaats (bij de stadspoort), 'plein'

מְסַפֵּד (ספד) gejammer, weeklacht

אֶקָר (< Akkad. *ikkaru*, < Sum. e n g a r) landman

- אָבֵל (אַבֵּל / אָבֵּל treuren) rouwmisbaar
 נָהִי , נָהִי p , (נהה weeklagen) weeklacht
- 18 אָוֶה wensen; *hitp.* verlangen, uitzien naar
 לְמַה־זֶּה waarom toch (is u zoveel gelegen aan) (Rudolph, KAT)
- 20 הֲלֹא is het niet? > het is toch zo!, ja, immers (cf. L § 76 j)
 אָפֵל duisternis, (het) donker; gew. אָפֵל (// חֹשֶׁךְ)
 נִגְהָה (נגה stralen) glans, schijnsel
- 21 רוּחַ *hi.* ruiken, c. בָּ de lucht van iets verdragen
 עֲצָרָה (v. עצר belemmeren, terug-houden), pl. met suff. עֲצָר־תִּכְּם (met dageš f.
 dirimens, L § 5 k) (belemmering / stilstand van het werk >) samenkomst
- 22 עֹלָה (brand)offer
 מִנְחָה offergave, (spijs)offer
 שְׁלָם alleen hier sg., overigens pl.tant. (cf. c) vredeoffer. Cf. R. Rendtorff, *Studien zur
 Geschichte des Opfers im Alten Israel*, Neukirchen-Vluyn 1967.
 מְרִיא mestvee
- 23 זְמַרָה (זמר *pi.* tokkelen) getokkel, spel
 נֵבֶל snaarinstrument: harp? Cf. E. Kolari, *Muziekinstrumente und ihre Verwendung im
 A.T.*, Helsinki 1947, 58-63
- 24 גָּלַל rollen, wentelen (v.e. steen); *ni.* zich wentelen, golven
 אֵיטָן (< 'aytan) altijd water bevattende (beek)

25 הַזְבַּחִים : ה-interrogativum

Niet nodig om וּמִנְחָתָהּ (cf. LXX en vs 22) i.p.v. וּמִנְחָהּ of וּבָחָהּ (met dittografie van יָמָ / וָמָ) i.p.v. וּבָחִים te lezen.

26 וּנְשֵׂאתָם pf.cop. (!)

סְכוּתָהּ en כִּיּוֹן two godennamen, met opzet voorzien van de vocalen van שְׁקִיץ 'gruwel'.

Assyr.-bab. astrale godheden Sakkut en Kewan. S. verschijningsvorm van Ninurta.

Diens planeet is Saturnus = Kewan (Akkad. *kayyamānu*).

שָׁלֵם (Akkad. *šalmu*) beeld

כּוֹכַב אֱלֹהִים ongewone verbinding; אֱלֹהִים event. gen.appositionis bij כּוֹכַב (cf. L § 70 c) eig. godsster, stergod. ^{d-d} wrsch. te lezen achter כִּיּוֹן.

Voor de constructie van vss 25-26 (crux interpretum) vide GKa § 150 m: Bisw. stehen unter der Rektion eines Frageworts zwei koordinierte Sätze, von denen der erste dem zweiten vielmehr untergeordnet sein sollte, so dass also das Fragewort strenggenommen nur dem zweiten gilt (cf. ook JoMu § 161 k). Voorbeelden: Num. XVI 22 'Zondigt één man (ל. הָאִישׁ) en zult Gij toornen tegen de gehele vergadering?' = 'Als één man zondigt, toornst Ge dan tegen de gehele vergadering?'; Jer. VIII 4 וְלֹא יָקוּמוּ וְלֹא יִפְּלוּ 'Zal men vallen en niet weer opstaan?' = 'Als iemand valt, staat hij dan niet weer op?'; vgl. nog Jes. V 4 'Waarom (ל. מִדּוּעַ) i.p.v. vraagpartikel) verwachtte Ik dat hij druiven zou voortbrengen en bracht hij slechts bocht voort?' = 'Waarom bracht hij dan enkel bocht voort, terwijl Ik mocht verwachten dat hij druiven zou voortbrengen?', etc. Cf. A.S. van der Woude in: Festschrift Henri Cazelles (AOAT 212) Neukirchen-Vluyn 1981, 485-90.

In Hand. VII 43 citeert Stephanus Amos V 26 vrij naar LXX.

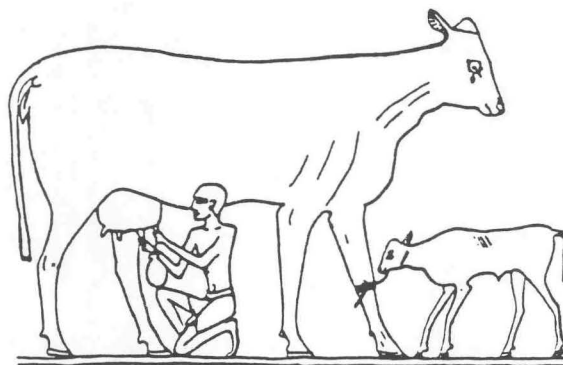
27 וְהִגְלִיתִי wel pf.cons.

הָלָאָה daarheen, voort! (L § 61 a)

לְמַהֲלָאָה nog voorbij

Hoofdstuk VI

- 1 שְׁאֵנָן zorgeloos, zeker, zelfverzekerd; overmoed
 בטח zich zeker voelen, vertrouwen
 נִקְיָב (pt.pass. v. נִקַּב doorboren, merken, onderscheiden) notabel
 רֵאשִׁית begin; de eerste, de beste, het puik; eersteling
- 2 ׀ volgen niet nodig; pronominaal subject is weggelaten omdat dit vanzelf spreekt (cf. Joz. XXIV 22; Ruth IV 2)
- 3 נָדָה (Akkad. *nadû* [weg]werpen) *pi.* verstoten, c. לָּ verre houden
 שָׁבַת (inf.v. יָשַׁב) het zitten / tronen (= de heerschappij)
- 4 סָרוּחַ (סָרַח overhangen) ongegeneerd zittend
 כֶּרֶם lam, eig. (jonge) ram (als slachtvee)
 מְרַבֵּק (Arab. *rabaqa* vastbinden) gewoonlijk vertaald met: mesthok, stal; volgens Helga Weippert, in: *Orbis biblicus et orientalis* 64, 7 sqq.: 'kalveren uit de vastgebonden toestand', nog zeer jonge dieren – zoals egyptische sarcofaagreliefs laten zien –

vastgebonden aan een voorpoot van ׀ moederdier om het te beletten onbeperkt aan de uier van de koe te drinken.

- 5 פִּרְטֵי wrsch. improviseren, verzinnen
 פֶּה mond, (stem >) klank, geluid, hier: getokkel
 חֲשַׁב (toe)rekenen, denken
 כְּלֵי־שִׁיר muziekinstrumenten, speeltuig
- 6 מְזַרְקֵי (זֶרֶק plengen) brede schaal, plengvat
 מִשַׁח zalven (tot priester, profeet, koning), alleen hier voor lichaamsverzorging: zich zalven.
 NB! Zalven als onderdeel van het toilet maken is סֹךְ, vgl. bv. Ruth III 3.
 חֲלָה zwak / ziek zijn; *ni.* door ziekte overvallen worden; met neg. zich bekommeren om
 שִׁבְרֵהוּ het breken, de verbreking, ondergang
- 7 * מְרִיחֵי (I רִיחַ schreeuwen), c. מְרִיחַ vox media 'getier': hier het getier bij het drinkgelag, in
 Jer. XVI 5 geschrei, geklaag bij het dodenmaal. Heeft niets van doen met Ugar. *mrzḥ*
 'Kultverein' (θύσος) (II רִיחַ zich verenigen). Lit., vide HAL.
- 8 b-b hoort wel bij vs 7
 תֵּאבֵב bijvorm van תֵּעַב (vide V 10); cf. גַּעַל / II גֵּאֵל
- 9 וְהִיא : over het z.g. hypertrofe gebruik vide L §§ 72 g, 77 b
 אֲנָשִׁים hier: mensen
- 10 Zeer duister vers.
 דָּוִד minnaar, geliefde (zoon van de broer van de vader); oom (heeft de begrafenisplicht).
 וּבְמִסְרָפּוֹ : gewoonlijk opgevat als ו -explicativum + pt. c. suff. van סָרַף (bijvorm van
 שָׂרַף) *pi.* (komt verder niet voor) verbranden. Eerder = *ūmāserāfō* : *wāw*-consecutivum +
mēm-encliticum (vgl. L§ 48 z) + pf. *qal* van סָרַף/שָׂרַף verbranden. Vide F.I. Andersen,
The Hebrew Verbless Clause in the Pentateuch, Nashville 1970, 48, 124 note 13;
 G.A. Rendsburg, in *Eblaitica I*, Winona Lake 1987, 33 sq. (onder verwijzing naar
 Eblaïtisch *ù-ma*).
 עֲצָם pl. gebeente (II 1); geraamte, lijk (hoc loco)

- יִרְכָּה : (f. van יָרַךְ heup) flank, zijde; du. (L § 35 f) binnenkant, ruim (v.e. schip, eig. de plaats waar de zijkanten van het schip samenkomen), achterkant; het hoogste punt (de spits), het diepste punt. Cf. Eissfeldt, *Baal Zaphon*, 14 sqq.
- אֶפֶס (wat ten) einde (en niet meer is); hier elliptisch gebruikt
- זָכַר *hi.* zich herinneren, c. בָּשָׂם met name noemen
- 11 רָסִים , pl. רָסִים. א.ל. brokstuk; hier: accus. van het product (GKa § 117 ii; cf. L § 74 f5) 'aan stukken'.
בָּקִיעַ (בקע splijten) scheur (in een muur); hier: aan splinters
- 12 ^b volgen (Michaelis), verkeerde woordscheiding. MT 'met runderen' is geen adunaton.
רֹשׁ en רֹאשׁ (Deut. XXXII 33) (slange)gif, venijn (Deut. XXXII 33; Job XX 16); plant met een bittere smaak ('bitterkruid')
- 13 ^a wel wrsch., cf. VI 1 enz.
דְּבַר (= לוֹ דְּבַר) en קְרָנִים plaatsnamen
- 14 לַחֵץ onderdrukken (cf. Richt. I 34; Ps. CVI 42)
לְבוֹא חֲמָתַי verbaal: 'daar waar men naar H. gaat'; nominaal: 'Eingang nach H.' (Eissfeldt), plaatsnaam Labo-H. (Noth).
נַחַל עֵרְבָה wrsch. benedenloop van de *wādi el-qelt* bij Jericho

Hoofdstuk VII

- 1 יִצַר : in participiale zinnen kan – vooral na הִנֵּה – het pronominale subject ontbreken (GKa § 116 s).
גְּבִי (גבה verzamelen) zwerm sprinkhanen
לְקַשׁ (* לקש laat zijn) nagras. Cf. מְלִקוֹשׁ 'spade regen'
גָּז (גז scheren), pl.c. גָּזִי het scheren (van schapen), hier metaforisch > het maaien (van gras)

- 2 a-a voor deze vernuftige cj van Torrey (gevolgd door Wellhausen) is veel te zeggen.
סלח vergeven (alleen van God)
מִי יָקוּם : toestandsaccus. (cf. L § 74 g en Ruth III 16): 'als wie, in welke kwaliteit, hoe'
(מִי hier appositie!)
- 3 נהם *ni.* zich troosten, berouw / spijt krijgen over (על).
- 4 ריב twisten, een rechtsgeding voeren.
Duistere uitdrukking; b-b, event. לֵהֲבֹ אֵשׁ 'vuurvlammen' verleidelijk.
חֶלֶק (חלק delen) aandeel (in buit / grondbezit), akker (2 Kon.IX 10,36 sq.; Hos.V 7), hier
bouwland. Vgl. nog Micha II 4.
- 5 חָדַל I ophouden; II חָדַל dik / vet zijn / worden
- 7 Na הראני aanvullen אדני יהוה (cf. vss 1 en 4)
c-c volgen (dittografie van een woord, veroorzaakt door aberratio oculi)
אָנָד lood, ook: paslood? (dan syn. van מוֹשֶׁקֶת). Van Leeuwen (POT): tin (cf. Akkad.
anāku); hij vertaalt: ' een tinnen muur ' en in vs 8: ' Ik ga het tin (zou symbolische
aanduiding van het vijandelijke zwaard zijn) brengen in het midden van het volk Israël '
zo ook GNB.
- 9 שָׁמַם verlaten zijn, verwoest zijn; *ni.* verwoest worden
חָרַב uitdrogen; woest, dor zijn, in puin liggen; *hi.* doen opdrogen, verwoesten
- 10 קשר een complot smeden tegen (על)
כּוּל vatten; *hi.* bevatten, verdragen
- 12 ברח niet altijd 'vluchten', ook 'er snel vandoor gaan'
לְךָ dat.commodi

- 14 בֹּקֵר (א.ל.; v. בָּקֵר) (runder)herder, veehoeder, veehouder; LXX (geiten)herder.
Verandering in נֹקֵד (a, op grond van I 1) methodisch onjuist (zó terecht Rudolph)
בלם (denom.; cf. Arab. *balas* 'vijg') het maken van uitsnijdingen in moerbeivijgen
* שְׂקָמָה, pl. שְׂקָמִים moerbeivijg (vrucht v.d. *ficus sycomoris*)
- 16 נָטַף druipen; *hi.* laten druipen (van kwijl als begeleidend verschijnsel van extase). Hoeft niet in ongunstige zin bedoeld te zijn (cf. Ezech. XXI 2,7), dan: laten stromen (van woorden), een woordenstroom ontketenen tegen (עַל)
- 17 מִדָּה (מִדָּה) (meet)snoer
טָמֵא onrein zijn, opp. טָהוֹר rein zijn
טָמֵא, f. טָמְאָה onrein (cf. Bargoens temeie = publieke vrouw)

Hoofdstuk VIII

- 1 כְּלוּב (כלב) vlechten) korf, mand
קִיץ zomer; (zomer)fruit, -ooft, dwz. rijpe vruchten (Gezer-kalender rgl. 7 קִיץ)
- 2 קִיץ (*qill*) einde. Woordspeling קִיץ / קִין !
- 3 a volgen
יָלַל *hi.* huilen, weeklagen (pf.cons.)
פָּגַר lijk; denom. פָּגַר doodop, uitgeput, afgepeigerd zijn (cf. 1 Sam. XXX 10,21)
הַשְּׁלִיךְ : alg. onbepaald subject 'men' (cf. L § 65 i).
- 4 שָׁבַת ophouden (met werken); *hi.* caus., een einde maken aan, vernietigen, verdelgen.
לְשָׁבֵית < לְשָׁבֵית (GKa § 53 q; cf. L § 12 g3); voor לְ c.inf. als voortzetting van een pt.
vide GKa § 114 p(h); JoMu § 124 p.

- 5 חָדָשׁ nieuwe maan, maand
 שָׁבַר (שבר) (het gebroken / gedorst) koren; denom. שָׁבַר koren kopen; *hi.* koren verkopen.
 בָּר, בָּר (gedorst) graan; פָּתַח בָּר (door de schuur te openen) graan (te koop) aanbieden.
 עוּת *pi.* krommen, buigen, vervalsen
 מֵאֲזוּנַיִם (volksetym. in verband gebracht met אָזָן oor = weegschaal) (de beide weegschalen) weegschaal.
 מְרָמָה (רמה) bedriegen) list, bedrog
- 6 מִפֶּלֶל (נפל) afval (van graan), uitschot
- 7 גָּאוֹן הַיַּרְדֵּן, גָּאוֹן הַיַּרְדֵּן 'de pronk van de Jordaan'
 שָׁכַח vergeten
 אֵם vide L § 80 n
- 8 הֲעֵל : rhetorische vraag, op te vatten als exclamatie (cf. L § 18 e)
 רָגַז (ipf. יִרְגֹז) beven, onrustig zijn, ruzie maken; *hi.* caus.; *hitp.* razen (van woede)
 אֲחַר הַיַּרְדֵּן de stroom (spec. de Nijl); MT 'als het licht' geeft geen zin.
 וּנְשָׁקָה: MT heeft hier i.t.t. IX 5 twee verba. Het tweede נְשָׁקָה is grammaticaal (masc.!) en zakelijk ('gedrenkt worden'; שָׁקָה komt overigens niet in de *ni.*, maar in de *hi.* voor!) onmogelijk. Kennelijk een schrijffout die reeds door het Q. naar IX 5 is verbeterd (שָׁקָה *qal* in elkaar zakken, uitgaan [van vuur]; *ni.* zakken). Het eerste verbum (נִשְׁקָה *ni.*), dat in LXX en in IX 5 ontbreekt, is wel verklarende glosse bij נְשָׁקָה en moet zoiets als 'zich terugtrekken, afnemen, zakken (van water)' betekenen, niet – zoals gewoonlijk wordt aangenomen – 'opgewoeld worden' (Rudolph). Stoort ook het metrum (3+3).
- 9 וְהָיָה hypertroof
 בָּאוּ *qal* (in)gaan, komen; *hi.* הֵבִיאוּ [י] אֵתְּיָהּ h.l. en Jer. XXV 13 K. הֵבִיאוּתִי C ;
 cf. L § 56 e!) brengen, (v.d. zon) doen ondergaan; *ho.* gebracht worden
 אֲדָמָה gen. epexegeticus (eigenschap): GKa § 128 p; L § 70 c5.

- 10 שֵׁק *zak*, rouwgewaad
קָרְחָה (opzettelijke) kaalheid (als teken van rouw); volgens Deut. XIV 1 voor Israël verboden.
- 11 באים *pi*. na הנה: futurum instans (L § 73 d3).
שלה *hi*. c. acc. sive ק (natuur- of oorlogsrampen) afsturen op. NB! pf.cons. na participiale zin.
c volgen (l. דְּבַר), cf. vs.12 (dittografie van י)
- 12 נָוַע wankelen, beven, zweven; hier: wankelend gaan (niet: zwerven).
צָפוֹן (צפה) 'uitkijkpost': Šāfōn = *gebel el-'aqrac*, noorden
מִזְרַח (זרח) opgaan v.d. zon) (plaats van) zonsopgang, oosten
שׂוּט rondtrekken; *pōl*. zich voortslepen (cf. Akkad. *šātu*);
l. יִשׁוּטְטוּ (met verplaatsing van de *'amāh*)
- 13 צָמָא (צָמָא) dorst hebben [naar לָ] dorst
עָלָה (bedekken, omhullen) *hitp*. (zich bedekt / omhuld gevoelen) metonym.: in onmacht vallen, bezwijken (v.d. hitte; Jona IV 8), verkwijnen (v. dorst).
NB! Verbum richt zich naar het eerste (vaak dominerende) subject (GKa § 146 f; JoMu § 150 q).
- 14 אָשָׁמָה (אָשָׁמָה) schuld. Conjecturen: אָשָׁמָה, cf. 1 Kon. XVI 33, 2 Kon. XIII 6
(W. Robertson Smith, Budde, Kochler, Maag); אָשָׁמָה, godheid van אָשָׁמָה
(cf. 2 Kon. XVIII 30), cf. אָשָׁמָה / Ašim-Bethel in de Elefantine-papyri
(Cowley 22 124).
וְאָמַר : pt. wordt voortgezet door verbum finitum
הָיָה heeft betrekking op afgod; bij Jahwe / God staat altijd הָיָה (L § 80 n)
וְהָיָה weg, hier wel: bedevaart (Budde)

Hoofdstuk IX

1 I כַּפְתוֹרוֹר Kافتور (land van herkomst van de Filistijnen, Kreta?)

II כַּפְתוֹרוֹר (bloem)knop (v.d. gouden luchter in de tabernakel), kapiteel (van zuil). Sg. hier wel distributief, vandaar 'kapitelen' (pars pro toto: zuilen?).

כַּפְתוֹר , pl. כַּפְתוֹרִים drempel

רַעַשׁ beven; רַעַשׁ (aard)beving (vide I 1)

בַּצַּע (levensdraad) afsnijden, beëindigen.

Vs.1a crux interpretum. Bevel aan wie? Aan Amos zelf, aan een engel (cf. Ezech. IX), aan natuurkracht (Van Gelderen)? Waarom doen engel of natuurkracht niet het hele

vernietigingswerk ('...dood Ik')? Budde, Sellin en Rudolph lezen אָכָה אָכָה (aanvankelijk

defectief geschreven אַכּ אַכּ, via luisterfout geworden tot אָךּ), dan: *'Slaan, ja slaan zal Ik*

het kapiteel, zodat de drempels schudden'. 'Drempels' overal benedendrempels (contra

Van Gelderen; nl. ook in Jes. VI 4). Katastrophe zal niet beperkt gebleven zijn tot het

beven van de drempels; Budde vermoedt dat is uitgevallen הַסְפּוֹן נִיפַל (homoioteleuton):

'en de zoldering instort' (הַסְפּוֹן / סְפִין v. סִפֵּן met hout bedekken: 'zoldering', 1 Kon.VI 15).

בַּצַּע „Das Wort ist ebenso schwer zu deuten wie zu verbessern" (H.W. Wolff).

Vocalisatie niet einheitlich overgeleverd: BHK^{1,2} בַּצַּעַם, BHK³ en BHS בַּצַּעַם. Door

Masoreten naar alle wrsch.heid opgevat als imp. + suff.; vocalisatie abnormaal en tot op

heden onverklaard (normaal zou zijn: בַּצַּעַם, cf. לְבָשִׁים naast לְבָשִׁים!). Waar slaat suff. 'ze'

op? Mogelijk op de 'zuilen', hier aangeduid met 'kapitelen' (pars pro toto)

Rudolph leest וּבַצַּעַם (scriptio defectiva), pt. pass. v. בַּצַּע, hier 'van het leven beroven'

(cf. Job XXVII 8); maar dan ook lezen בְּרַעַשׁ i.p.v. בְּרַעַשׁ : 'en in een aardbeving eindigt

aller leven (worden zij allen van het leven beroofd)'. Dan zou eerst de verwoesting van de

rijkstempel te Bethel worden aangekondigd, vervolgens ook de ondergang van het

afgodische volk. Niemand kan hier meer doen dan gissen!

2 אָם leidt hier concessieve zin in (J § 171 d; L § 80 e)

כָּךְ c. דָּךְ door iets hen breken, (golven) doorklieven (Jona I 13); hier: binnendringen.

- 3 חפש *qal* doorzoeken; *pi.* (nauwkeurig) zoeken, opsporen
 קרקע (< *קרקר , Akkad. *qaqqaru*) bodem
 נחש slang, hier: zeeslang (cf. Jes. LI 9, Job XXVI 12 sq.)
- 4 שבי (שבה) wat als krijgsgevangen weggevoerd wordt. הלך בשבי in krijgsgevangenschap
 gaan
- 5 מוג wankelen (NB! ותמוג late plene-schrijfwijze pro ותמוג); *hitpōl.* (תתמוגנה) met
 oorspr. *a* i.p.v. *e*: GKa § 54 k) in beweging raken, vervloeien, wegsmelten, opgelost
 worden / zich oplossen
- 6 א volgen (dittografie van מ), beter nog ל עליותיו , cf. Q. en Ps. CIV 13. Aan MT 'trappen'
 valt geen goede zin te geven.
 אגדה (v. אנד samenbinden) bundel, hoop, hier: gewelf(?)
- 7 פלשתים , pl. פלשתים , K. פלשתים (cf. L § 37 a).
- 8 * חטא , f. חטאה , pl. חטאים / אי זondig, zondaar
 אפס einde, niets; כִּי אפס niettemin, evenwel, toch (GKa § 163 c; JoMu § 173 a)
 השמיד : inf.abs. meestal השמיד (GKa § 53 k)
- 9 נוע *qal* wankelen, enz. (vide IV 8); *ni.* (ipf. ינוע) geschud worden ('zoals geschud wordt' =
 'zoals men schudt', cf. L § 65 i); *hi.* schudden, hier: laten schudden.
 a-a 'onder alle volken' wrsch. latere toevoeging; ontbreekt in LXX-hss.
 כברה α.λ. zeef
 צרור zakje, buidel (cf. 1 Sam. XXV 29 en de formule op joodse graven
 תהי נפשו (נפשה) צרורה בצרור החיים = תנצבה , te vergelijken met R.I.P.;
 O. Eissfeldt, *Der Beutel der Lebendigen*, Berlin 1960.
 II צרור (cf. צר kiezel) steentje

- 10 קדם *pi.* vooropgaan; *hi.* (zelden) tegemoet voeren(?)
 בָּעֵד (L § 62 m4) tussen, door, achter. Met Hoffmann en Wellhausen te lezen עָדִינוּ?
 a-a niet volgen; te gemakkelijke oplossing.
- 11 גדר een stenen muur optrekken; גֵּרַץ גֵּרַץ een scheur dichten
 a-a en b volgen
 הָרִיסָה (הָרַס neerhalen) wat neergehaald is, bouwval, puinhoop.
- 13 I מִשְׁךְ optrekken, uittrekken, ook: aftrekken (v.d. huid)
 לֶמֶן (leren) buidel (met zaad)
 II מִשְׁךְ (denom. < לֶמֶן) met de zaadbuidel omgaan
 עָסִים most (nog niet gegist druivensap)
- 14 * שָׁבַת * + שׁוּב or הָשִׁיב. Oorspr. uitdrukking luidde wrsch. הָשִׁיב שָׁבַת 'de (lots)wending wenden' (hebraïsme in de trant van: een strijd strijden, een droom dromen, enz.) = 'een keer brengen in het lot van'.
 * שָׁבַת ?, event. * שִׁיבָה (Ps. CXXVI 1; daar echter meestal opgevat als schrijffout voor שָׁבַת) v. שׁוּב (zich wenden, terugkeren): 'wending'. Masoreten hebben bij * שָׁבַת * blijkbaar gedacht aan de ballingschap, dan שָׁבַת v. שָׁבָה (in gevangenschap voeren): 'wegvoering, gevangenschap; gevangene'. Vgl. hiermee LXX, die overal geeft: 'de gevangenen terugvoeren'. Naast הָשִׁיב komt ook שׁוּב voor. *qal* dan (evenals *hi.*) trans. 'terugbrengen'.; voor trans. betekenis geen andere bewijsplaatsen met zekerheid te noemen (Nah. II 3 nl. onzeker). KB² 953^b geeft daarom שׁוּב II (cf. Arab. *tāba* bij elkaar leggen, verenigen) verzamelen, dan: de gevangenen verzamelen, bijeenbrengen. Van Gelderen volgt E. Baumann, ZAW 47 (1929), 17 sqq., die evenals de Masoreten bij * שָׁבַת * aan שָׁבָה wil denken en die vertaalt: 'Schuldhaft rückgängig machen' / 'van schuldbeslag ontheffen'. Mas. opvatting toch niet wrsch., aangezien zegswijze ook voorkomt in teksten die met ballingschap niets te maken hebben (b.v. Job XLII 10; Klaagl. II 14) of waar de samenhang het idee gevangenschap uitschakelt (Jer. XXXIII 2). Daarmee is evenwel niet gezegd, dat de uitdrukking materieel niet op ballingschap zou kunnen wijzen. Kies met

E.L. Dietrich, שׁוֹב שְׁבוּת . *Die endzeitliche Wiederherstellung bei den Profeten*, Giessen 1925 voor de vert. 'het lot wenden, een keer brengen in het lot'. Vgl. nog H.J. Schilder, Ref. 34 (1958-59), 392-4 (!).

בנה (her)bouwen!

שָׁמָּה verlaten zijn, verwoest zijn; *ni.* (pt.pl. נְשָׁמוּת) verwoest worden / zijn

פְּרִי (L § 32 q) vrucht

פְּרִיָּהֶם Neubildung nach dem St.c. (BLH 5781) = פְּרִים

15 נחשׁ uitrukken (eig. van planten); *ni.* pass.

Proeve van vertaling

Hoofdstuk I

1 (Dit zijn) de woorden van Amos, een van de schapenfokkers uit Tekoa, die visioenen zag over Israël in de tijd van Uzzia, de koning van Juda en van Jerobeam, de zoon van Joas, de koning van Israël, twee jaar vóór de aardbeving.

2 Hij (Amos) zei:
‘Jahwe brult (als een leeuw) vanuit Sion,
vanuit Jeruzalem laat Hij zijn stem klinken:
de weiden der herders verdrogen,
de kruin van de Karmel verdort’.

3 Zo zegt Jahwe:
‘Omdat Damascus misdaad op misdaad heeft gestapeld (woordelijk: om de drie misdaden van Damascus, ja om de vier) herroep Ik het niet!
Omdat zij Gilead met ijzeren dorssleden gedorst hebben,

4 slinger Ik vuur in Hazaëls huis,
dat Benhadads paleizen verslinden zal.

5 De poortgrendels van Damascus sla Ik aan stukken,
Ik doe de heerser (lett. de ‘gezetene’) uit Bikat-Awen verdwijnen,
uit Beth-Eden hem die daar de scepter zwaait,
het volk van Aram wordt weggevoerd naar Kir’

(zegt Jahwe, hier = einde citaat, ergo: aanhalingsteken sluiten; vgl. het begin van vs 3).

6 Zo zegt Jahwe:
‘Omdat Gaza misdaad op misdaad heeft gestapeld
herroep Ik het niet!
Omdat zij hele bevolkingen hebben weggevoerd
en die hebben uitgeleverd (woordelijk: om die uit te leveren) aan Edom,

7 slinger Ik vuur binnen Gaza's muren
dat zijn paleizen verslinden zal.

8 Ik doe de heerser uit Asdod verdwijnen,
uit Askelon hem die daar de scepter zwaait.
Ik keer mijn hand tegen Ekron
en de laatste Filistijn gaat eraan!’ (woordelijk: zegt [de Heer] Jahwe).

9 Zo zegt Jahwe:
‘Omdat Tyrus misdaad op misdaad heeft gestapeld
herroep Ik het niet!
Omdat zij hele bevolkingen als ballingen
hebben uitgeleverd aan Edom
en zich aan het broederverbond (= het vriendschapsverdrag met Israël) niet stoorden,

10 slinger Ik vuur binnen Tyrus' muren
dat zijn paleizen verslinden zal’.

11 Zo zegt Jahwe:

‘Omdat Edom misdaad op misdaad heeft gestapeld
herroep Ik het niet!

Omdat hij zijn broeder (het eigen broedervolk) met het zwaard vervolgd heeft
en alle deernis liet varen

– omdat zijn woede al maar verscheurde
en hij zijn toorn eindeloos liet duren –,

12 slinger Ik vuur in Teman (syn. van Edom)
dat de paleizen van Bosra (hoofdstad van Edom) verslinden zal’.

13 Zo zegt Jahwe:

‘Omdat de Ammonieten misdaad op misdaad hebben gestapeld
herroep Ik het niet!

Omdat zij de zwangere vrouwen in Gilead opengereten hebben
en zo hun eigen gebied hebben uitgebreid (woordelijk: ten einde hun
eigen gebied uit te breiden),

14 ontsteek Ik vuur binnen Rabba's muren
dat zijn paleizen verslinden zal,
onder geschreeuw als op de dag van de strijd,
onder gebulder als op de dag van de storm.

15 Hun koning gaat in ballingschap,
hijzelf met zijn rijksgroten’ (woordelijk: zegt Jahwe).

Hoofdstuk II

1 Zo zegt Jahwe:

‘Omdat Moab misdaad op misdaad heeft gestapeld
herroep Ik het niet!

Omdat hij het gebeente van de koning van Edom
tot kalk heeft verbrand,

2 slinger Ik vuur in Moab,
dat Keriots paleizen verslinden zal;
Moab komt om in het strijdgewoel,
onder krijgsgeschreeuw (en) hoorngeschal.

3 Uit zijn midden doe Ik de heerser verdwijnen
en met hem breng Ik al zijn rijksgroten ter dood’ (woordelijk: zegt Jahwe).

4 Zo zegt Jahwe:

‘Omdat Juda misdaad op misdaad heeft gestapeld
herroep Ik het niet!

Omdat zij Jahwe's wet versmaad hebben
en zijn inzettingen niet hebben onderhouden,

– omdat die leugengoden van hen,
die door hun vaders al werden nagelopen,
hen op een dwaalspoor hebben gebracht –,

5 slinger Ik vuur in Juda,
dat Jeruzalems paleizen verslinden zal’.

6 Zo zegt Jahwe:

'Omdat Israël misdaad op misdaad heeft gestapeld
herroep Ik het niet!

Omdat zij de rechtvaardige voor geld verkopen,
de arme om een paar schoenen

7 – zij, die de geringen tegen het hoofd trappen
en de armen van de weg dringen! –

Vader en zoon (woordelijk: een man en zijn vader) gaan naar hetzelfde meisje
en ontwijden zo mijn heilige naam.

8 Op als pand aanvaarde kleren leggen zij zich neer naast elk altaar
en zij drinken met boetegeld betaalde wijn in hun godshuizen.

9 En Ik, Ik heb toch terwille van hen
de Amoriet verdelgd,

al was die zo hoog als een ceder
en zo sterk als een eik;

Ik heb hem toch uitgeroeid

van onder tot boven, met wortel en tak! (woordelijk: zijn vrucht van boven
en zijn wortels van onderen)

10 Ik, Ik heb jullie toch uit het land Egypte gehaald (lett. laten optrekken)
jullie door de 'woestijn' geleid, veertig jaar lang,
om het land van die Amoriet in bezit te nemen.

11 Uit jullie zonen heb Ik profeten gekozen (lett. laten opstaan),
uit jullie jonge mannen nazireeërs.

Zo is het toch Israëlieten? – luidt de godsspraak van Jahwe.

12 Maar jullie hebben de nazireeërs wijn laten drinken
en de profeten geboden: Geen profetieën (woordelijk: jullie mogen niet profeteren)!

13 Let op! Ik zal jullie laten wankelen (woordelijk: het laten wankelen onder u(w voeten)),
zoals een wagen wankelt, die te hoog met 'schoven' beladen is.

14 Dan krijgt zelfs de snelste looper geen kans om te vluchten,
de sterke heeft niets aan zijn kracht
en de krijgsheld redt zijn leven niet.

15 De boogschutter ontkomt niet
en geen ruiter redt zijn leven.

16 Zelfs de dapperste onder de strijders
zal naakt moeten vluchten op die dag,
luidt de godsspraak van Jahwe'.

Hoofdstuk III

1 Hoor dit woord
dat Jahwe spreekt
over jullie, Israëlieten,
over heel het geslacht
dat Ik uit het land Egypte heb gevoerd:

2 'Jullie alleen heb Ik gekend (=uitverkoren)
uit al de geslachten van het aardrijk;
daarom roep Ik jullie ook ter verantwoording voor
al jullie ongerechtigheden!

3 Gaan er ooit twee mannen samen op weg
zonder dat zij elkaar getroffen hebben?

4 Gromt een leeuw in het struikgewas
zonder dat hij een prooi heeft?
Grauwt een jachtleeuw in zijn schuilplaats
zonder dat hij iets gevangen heeft?

5 Valt een vogel op de grond (lett. aarde)
zonder (dat) een werphout (hem getroffen heeft)?
Vliegt een klapnet op van de grond
zonder dat er iets gevangen is?

6 Wordt in een stad de bazuin (=alarmtrompet) geblazen
zonder dat de bewoners beven?
Gebeurt er ooit in een stad een ramp
zonder dat Jahwe daar de hand in heeft?

7 Integendeel, de Heer, Jahwe, doet nooit iets
zonder dat Hij zijn raadsbesluit openbaart
aan zijn knechten de profeten.

8 De leeuw heeft gegromd:
wie zou niet vrezen?
De Heer, Jahwe, heeft gesproken:
Wie zou niet profeteren?

9 Laat het horen in de paleizen van Asdod
en in de paleizen van Egypte, en zeg:
Verzamel u op Samaria's bergen
en zie, hoe groot de verwarring is,
de verdrukking binnen haar muren (lett. in haar midden).

10 Zij weten niet (meer) van recht doen
– luidt de godsspraak van Jahwe – ,
zij, die in hun paleizen
geweld opstapelen en onderdrukking.

11 Daarom, zo zegt de Heer, Jahwe,
zal een vijand het land omsingelen
en uw sterkte neerhalen;
uw paleizen worden leeggeplunderd!

12 Zo zegt Jahwe:
zoals een herder uit de muil van een leeuw
een paar schenkels redt of een stukje oor,
zo worden de Israëlieten gered,
die daar in Samaria zitten
op de hoek van het bed – de Damascener divan – .

13 Luister en waarschuw het huis van Jakob
– godsspraak van de Heer, Jahwe, de God van de (hemelse) legerscharen – :

14 Als Ik Israël ter verantwoording roep voor zijn overtredingen,
dan treed Ik op tegen de altaren van Bethel;
dan worden de horens van het altaar afgehouden
en vallen ze op de grond.

15 Dan verniel Ik winter- en zomerverblijf,
dan gaan de ivoeren paleizen (lett. huizen) te gronde
en verdwijnen de machtige huizen,
luit de godsspraak van Jahwe’.

Hoofdstuk IV

1 Hoor dit woord,
koeien van Basan,
daar op Samaria's berg,
jullie die de geringen verdrukken,
die de armen vertrappen
en tegen jullie mannen zeggen:
Breng ons te drinken!

2 De Heer, Jahwe, heeft bij zijn heiligheid gezworen:
Er komen dagen voor jullie,
dat men jullie wegvoert met touwen
en wat van jullie overblijft met haken;

3 dat jullie door bressen in de muur naar buiten gaan
de één na de ander,
en voortgedreven worden naar de Hermon,
luit de godsspraak van Jahwe.

4 Kom naar Bethel en zondig maar,
naar Gilgal om nog meer te zondigen.
Breng er de eerste morgen je slachtoffer
op de derde dag je tienden!

5 Ontsteek maar dankoffers van gezuurd brood
en maak maar ophef (woordelijk: roept uit laat het horen) van je vrijwillige offers!
Dat doen jullie immers zo graag, Israëlieten,
luit de godsspraak van de Heer, Jahwe.

6 Ik, Ik heb jullie zelfs hongersnood bezorgd (woordelijk: reinheid van tanden gegeven) in al
jullie steden,
gebrek aan brood in al jullie woonplaatsen,
maar jullie hebben je niet tot Mij bekeerd,
luit de godsspraak van Jahwe.

7 Ik ook heb jullie de regen onthouden,
net drie maanden voor de oogst;
Ik liet het regenen op de ene stad,
op de andere niet

– de ene akker kreeg regen (werd beregend),
de andere, waarop geen regen viel, droogde uit.

8 Naar één stad kwamen twee, drie andere steden strompelen
om daar water te drinken
en hun dorst werd niet gelest (woordelijk: zij werden niet verzadigd),
maar jullie hebben je niet tot Mij bekeerd,
luit de godsspraak van Jahwe.

9 Ik heb jullie met korenbrand en meeldauw geslagen;
Ik liet jullie tuinen en wijngaarden verdorren,
jullie vijgebomen en jullie olijven,
de sprinkhanen hebben ze kaalgevreten,
maar jullie hebben je niet tot Mij bekeerd,
luit de godsspraak van Jahwe.

10 Ik heb de pest op jullie losgelaten,
zoals destijds op Egypte;
Ik heb jullie jonge mannen met het zwaard gedood,
terwijl jullie paarden werden buitgemaakt;
de stank van jullie legerplaats
liet Ik opstijgen, en wel tot in je eigen neus,
maar jullie hebben je niet tot Mij bekeerd,
luit de godsspraak van Jahwe.

11 Ik heb onder jullie een verwoesting aangericht,
even geweldig als die van (woordelijk: als Gods omkering van) Sodom en Gomorra;
jullie waren als een geblakerd stuk hout,
nog net aan het vuur ontruikt,
maar jullie hebben je niet tot Mij bekeerd,
luit de godsspraak van Jahwe.

12 Daarom zal Ik zó met jullie handelen, Israël.
(En) omdat Ik zo met jullie zal handelen,
moeten jullie je gereedmaken, Israël,
om je God te ontmoeten.

13 Voorwaar, hier is Hij die de bergen gevormd en de wind geschapen heeft,
die aan de mensen zijn plannen onthult,
Hij die de dageraad en de duisternis maakt,
die schrijdt over de hoogten van de aarde:
Jahwe, God van de (hemelse) legerscharen, is zijn naam.

Hoofdstuk V

1 Hoor dit woord,
een rouwklacht, die Ik over u aanhef,
huis Israël!

2 Ze is gevallen, ze staat niet meer op,
de maagd Israël;
zij ligt neergeworpen op haar eigen grond
en niemand helpt haar overeind.

3 Voorwaar, zo zegt [de Heer] Jahwe tot het huis Israël:
de stad die met duizend man uitrukt,
houdt er maar honderd over;
(de stad) die met honderd man uitrukt,
houdt er maar tien over.

4 Voorwaar, zo zegt Jahwe tot het huis Israël:
zoek Mij, en je zult leven.

5 Maar zoek het niet in Bethel,
ga niet naar Gilgal
en trek niet naar Berseba;
want Gilgal gaat in ballingschap,⁴
en Bethel gaat te niet.⁵

6 Zoek Jahwe, en je zult leven! (let op de chiasmische structuur)
anders vaart Hij als een vuur in het huis Jozef,
het verslindt Bethel, en niemand komt blussen.

7 (Wee hun,) die het recht veranderen in alsem (= die het recht verkrachten),
en de gerechtigheid tegen de grond slaan.

8 Hij, die de Plejaden en de Orion heeft gemaakt,
Hij, die donkerheid in dageraad verandert,
en de dag verduistert tot nacht;
Hij, die het water van de zee roept
en het uitstort over de aarde:
Jahwe is zijn naam!

9 Hij, die verwoesting laat opflitsen (event. laat komen) over de machtige,
zodat verwoesting komt over de vesting.

10 Zij haten hem, die in de stadspoort vonnis wijst,
verfoeien hem, die de waarheid (woordelijk: in oprechtheid) spreekt.

11 Daarom, omdat jullie de geringe vertrappen
en hem een graanheffing afperst, –
jullie hebben wel huizen van steen gebouwd,
maar erin blijven wonen zullen jullie niet;
jullie hebben wel fraaie wijngaarden geplant,
maar de wijn daarvan drinken zullen jullie niet.

12 Ik weet immers, hoe talrijk jullie misdaden zijn,
hoe menigvuldig jullie zonden, –
jullie, die de rechtvaardige kwellen,
die steekpenningen aannemen
en de armen in de poort opzij dringen!

⁴ 'Gilgal wird zum Galgen werden' (Wellh.).

⁵ 'und das Gotteshaus wird zum Garaus' (von Orelli).

13 – Daarom zwijgt de verstandige in die tijd,
want het is een boze tijd. –

14 Zoek het goede en niet het kwade,
dan zullen jullie leven,
dan zal Jahwe, de God van de legerscharen,
met jullie zijn, zoals jullie altijd zeggen.

15 Haat het kwade, heb het goede lief
en handhaaft het recht in de poort;
misschien zal dan Jahwe, de God van de legerscharen,
zich over de rest van Jozef ontfermen.

16 Voorwaar, zo zegt Jahwe,
de God van de legerscharen, de Heer:
Op alle pleinen klinkt een weeklacht,
op alle straten kermt men ach en wee.
Men roept de landman op tot rouwmisbaar,
tot weeklacht de klagers-van-beroep.

17 Zelfs in alle wijngaarden klinkt een weeklacht,
wanneer ik (straffend) rondga (woordelijk: door jullie midden trek) – zegt Jahwe.

18 Wee degenen die uitzien naar de dag van Jahwe!
Wat toch zal die dag van Jahwe jullie brengen?
Een dag van duisternis (woordelijk: duisternis is hij) en niet van licht!

19 (Op die dag zal het jullie vergaan)
als iemand die vlucht voor een leeuw,
maar dan wordt aangevallen door een beer (woordelijk: en op hem stoot een beer),
(toch nog) thuiskomt,
met zijn hand tegen de muur leunt
en dan door een slang wordt gebeten (woordelijk: en hem bijt een slang).

20 Ja, duisternis zal de dag van Jahwe zijn, geen licht,
(nachtelijk) donker, zonder enig schijnsel (woordelijk: glans is niet aan hem).

21 Ik haat, Ik verfoei uw feesten,
uw samenkomsten kan Ik niet luchten.

22 Ja, als jullie Mij je brandoffers en spijsoffers brengen,
heb Ik daaraan geen welgevallen,
jullie vredeoffer(s) van gemeste kalveren
kan Ik niet meer zien!

23 Spaar Mij het lawaai (woordelijk: doe van Mij weg het getier) van je liederen;
het getokkel op je harpen wil Ik niet meer horen!

24 Nee, het recht moet stromen als water,
de gerechtigheid als een nooit uitdrogende (altijd stromende) beek.

25 Toen jullie Mij offers en offergave brachten in de woestijn,
veertig jaar lang, huis Israël,

26 hebben jullie toen Sakkut, je koning, en
Kewan, je sterregod (rond)gedragen,
die beelden die jullie je gemaakt hebben?

27 Ik voer jullie weg, nog voorbij Damascus, zegt Jahwe:
God van de legerscharen is zijn naam.

Hoofdstuk VI

1 Wee jullie, zorgelozen op Sion,
jullie die je veilig voelt op Samaria's berg,
jullie notabelen van dat uitgelezen volk,
jullie tot wie het huis Israël zich wendt.

2 Ga naar Kalne en kijk er rond;
trek vandaar naar het grote Hamat en dan zuidwaarts (woordelijk: en daal af) naar Gath (in het land) van de Filistijnen.

Zijn zij soms beter dan deze koninkrijken
of is hun gebied groter dan dat van jullie?

3 Jullie, die de onheilsdag ver weg schuiven,
brengen zelf de heerschappij van het geweld naderbij!

4 Jullie, die neerliggen op ivoren bedden
en omhangen op je divans;
die de lammeren van de kudde opeten
en de nog aangebonden (= zeer jonge) kalfjes;

5 die maar wat zingen (woordelijk: verzinnen)
bij het getokkel van de harp
en denken dat hun speeltuig dat van David evenaart (?);

6 die wijn drinken uit plengvaten
en je zalft met de kostelijkste olie,
maar om de ondergang van Jozef je niet bekommert.

7 Daarom gaan zij nu als eersten de ballingschap in,
uit is het met het getier
van hen die daar maar omhangen⁶,
(8^b) luidt de godsspraak van de Heer Jahwe, de God van de legescharen.

8 Gezworen heeft de Heer, Jahwe, bij zichzelf:

.....
Ik verfoei de trots van Jakob (=Israël),
zijn paleizen verafschuw Ik;
de stad geef Ik prijs, met al wat er in is.

9 En al bleef er maar één huis met tien mensen over,
zij zullen sterven.

10 Dan komt iemand (woordelijk: zijn oom) het lijk (van een familielid) uit dat huis
weghalen om het te verbranden (woordelijk: en hij verbrandt het). En roept (lett.: zegt) hij tegen
iemand die achter in het huis zit: Is daar nog iemand bij u?, dan antwoordt deze: Niemand
(meer)! Dan zal de eerste (lett.: hij) zeggen: sst! Niet de naam Jahwe noemen!

11 Denk eraan, Jahwe hoeft maar een bevel te geven
en men slaat het grote huis aan stukken,
het kleine aan splinters.

⁶ 'da verlernen das Lärmen die Lümmel' (Duhm); 'und fertig ist das Fest der Fläzenden' (Wolff);
'da schwindet das Schwadronieren der Schwelger' (Rudolph).

12 Rennen soms paarden op rotsen
of ploegt men met runderen de zee?
Toch veranderen jullie het recht in gif
en de vrucht van de gerechtigheid in venijn (woordelijk: alsem)

13 (Wee jullie,) die je verheugt over Lodebar,
die zeggen: Hebben wij niet door ónze kracht
Karnaïm voor ons veroverd?

14 Voorwaar: Ik laat op jullie los, huis Israël
– luidt de godsspraak van Jahwe, de God van de legerscharen –,
een volk dat jullie onderdrukken zal
van Labo-Hamath tot aan de beek van de Araba!

Hoofdstuk VII

1 Dit liet de Heer, Jahwe, mij zien (in een visioen): Hij vormde een zwerm sprinkhanen,
toen het nagras begon op te komen (nagras is [wat] na de afmaaiing voor de koning [opkomt]).

2 En toen zij op het punt stonden al het groen op het land af te vreten, zei ik: Heer,
Jahwe, vergeef toch! Hoe zal Jakob dit overleven (woordelijk: staande kunnen blijven)?
Hij is zo klein!

3 Toen kreeg Jahwe spijt. Het zal niet gebeuren, zei (de Heer,) Jahwe.

4 Dit liet de Heer, Jahwe, mij zien: de Heer, Jahwe, riep op tot een geding door het vuur
(òf: ontbood vuurvlammen). Dat (òf: die) verteerde(n) de grote vloed en zou ook het bouwland
verteren.

5 Maar ik zei: Heer, Jahwe, houd toch op! Hoe zal Jakob dit overleven? Hij is zo klein!

6 Toen kreeg Jahwe spijt. Ook dit zal niet gebeuren, zei de Heer, Jahwe.

7 Dit liet (de Heer, Jahwe,) mij zien: De Heer stond op een (...) muur met een paslood
in zijn hand.

8 En Jahwe vroeg mij: Wat zie je hier Amos? Ik antwoordde: Een paslood. Toen zei de
Heer: Let op! Ik laat dit paslood dwars door mijn volk Israël gaan; Ik zal het voortaan niet meer
sparen.

9 Isaäks cultushoogten worden verwoest,
Israëls heiligdommen in puin gelegd
en tegen het huis van Jerobeam keer Ik mij met het zwaard.

10 Toen stuurde Amasia, de priester van Bethel, aan Jerobeam, de koning van Israël, deze
boodschap: Binnen uw eigen Israël (woordelijk: te midden van het huis Israël) smeedt Amos een
komplot tegen u; het land is tegen al die dreigementen van hem (woordelijk: al zijn woorden) niet
bestand.

11 Want hij, Amos, zegt: Jerobeam zal sterven door het zwaard en Israël gaat
onherroepelijk in ballingschap, weg van zijn eigen grond.

12 En Amasia zei tegen Amos: Ziener, maak dat u wegkomt! Ga (woordelijk: ga in uw
eigen belang snel heen) naar Juda; verdien daar de kost (woordelijk: eet daar uw brood) met
profeteren!

13 Hier in Bethel mag u niet meer profeteren, want dit is een koninklijk heiligdom, een
rijkstempel.

14 Amos gaf Amasia ten antwoord: Ik ben geen profeet, ik ben geen lid van een profetengilde (=ik ben geen beroepsprofeet), ik ben vééhoeder en een kweker van moerbeivijgen!

15 Maar Jahwe heeft mij achter de beesten weggehaald en het is Jahwe, die mij gezegd heeft: Trek als profeet naar mijn volk Israël.

16 Nu dan: hoor het woord van Jahwe. U zegt wel: Je mag tegen Israël niet profeteren, tegen het huis Isaäk geen woordenstroom ontketenen (woordelijk: je woorden niet laten stromen),

17 maar zo zegt Jahwe (tot u, Amasia):

Uw vrouw zal in de stad (= in het openbaar) ontucht bedrijven,
uw zonen en dochters zullen vallen door het zwaard,
uw eigen grond zal met het meetsnoer verkaveld worden;
zelf zult u op onreine grond (= heidense bodem) moeten sterven
en Israël gaat onherroepelijk in ballingschap, weg van zijn eigen grond.

Hoofdstuk VIII

1 Dit liet de Heer, Jahwe, mij zien: een korf met rijpe vruchten.

2 Hij vroeg: Wat zie je daar Amos? Ik antwoordde: Een korf met rijpe vruchten. Toen zei Jahwe tot mij: Israël, mijn volk, is rijp voor de ondergang (woordelijk: het einde is gekomen voor mijn volk Israël). Ik zal het niet langer sparen (woordelijk: sparend voorbijgaan).

3 De zangeressen van het paleis zullen weeklagen op die dag, luidt de godsspraak van de Heer, Jahwe.

Talloos zijn de lijken! Overal smijt men ze neer! Sst!

4 Hooft dit, jullie die de armen vertrappen,
die erop uit zijn de misdeelden in het land te verdelgen,

5 jullie die zeggen

Is het Nieuwemaansfeest nog niet voorbij? (woordelijk: wanneer is het voorbij?)

Dan kunnen we weer koren verkopen.

Is de Sabbat nog niet afgelopen?

Dan kunnen we graan aanbieden.

Dan verkleinen we (woordelijk: met verkleining van) de korenmaat (lett. efa),

dan verhogen we de prijs

en bedriegen we met een vervalste weegschaal.

6 Dan kopen we de kleine man voor geld,

de arme voor een paar schoenen,

en verkopen (zelfs) het uitschot van (ons) koren.

7 Jahwe heeft gezworen bij de trots van Jakob:

Nooit zal Ik één van die misdaden vergeten!

8 Daarom zal de aarde beven

en al haar bewoners zullen rouw bedrijven!

Heel de aarde (woordelijk: haar totaliteit) zal stijgen als de Nijl (.....),

en weer zakken als de rivier van Egypte.

9 Op die dag – luidt de godsspraak van de Heer, Jahwe – laat Ik de zon ondergaan op het middaguur,
verduister Ik de aarde op klaarlichte dag.⁷

10 Dan verander Ik jullie feesten in rouw,
al jullie liederen in lijkzangen;
om alle heupen leg Ik een rouwkleed
en alle hoofden scheer Ik kaal (woordelijk: Ik doe komen op alle heupen een rouwkleed en op alle hoofden kaalheid).
Ik zal het (land) laten rouwen als over een enig kind (woordelijk: Ik zal het maken als de rouw over enz.);
de laatste dag van dit land zal bitter zijn (woordelijk: het einde ervan zal zijn als een bittere dag).

11 Zie, de tijd komt – luidt de godsspraak van de Heer, Jahwe –
dat Ik honger breng in het land,
geen honger naar brood,
geen dorst naar water,
maar om het woord van Jahwe te horen!

12 Dan zullen de mensen (woordelijk: dan zal men) wankelend gaan van zee naar zee
en zich voortslepen van het noorden naar het oosten,
op zoek naar het woord van Jahwe,
maar vinden zullen ze het niet!

13 Op die dag zullen de mooie meisjes (lett. maagden)
en de sterke jongemannen (= de bloem van de natie) verkwijnen van dorst.

14 Zij die zweren bij wat de schuld van Samaria is (t.w. het stierbeeld van Bethel),
die zeggen: Bij (het leven van) uw god, o Dan!
en: Bij de bedevaart naar Berseba!
zij zullen vallen om nooit meer op te staan.

Hoofdstuk IX

1 Ik zag de Heer staan bij (lett. boven) het altaar. Hij beval:
Sla de kapitelen, zodat de drempels schudden
(en de zoldering instort) (?)
Breek ze (de zuilen?) aan stukken (?) op de hoofden van hen allen.
Wie dan nog overblijft, dood Ik met het zwaard.
Niet een van hen zal ontvluchten,
niet een van hen ontkomen.

2 Al dringen ze het dodenrijk binnen,
Ikzelf (lett. mijn hand) haal ze vandaar weg.
Al klimmen ze ten hemel op,
Ik trek ze vandaar weer naar beneden.

3 Al verschuilen ze zich op de top van de Karmel
Ik spoor ze daar op en neem ze mee.
Al verbergen ze zich voor Mij (lett. mijn ogen) op de bodem van de zee,
Ik beveel de zeeslang, hen daar te bijten.

⁷ NB! Amos heeft zelf twee zonsverduisteringen beleefd: 9 febr. 784 (totale eclips) en 15 juni 763; hij kent dit angstwekkend verschijnsel. Cf. R.W. Rogers, *Cuneiform Parallels to the O.T.*, New York 1912, 233.

4 Al lopen ze als krijgsgevangenen voor hun vijanden uit,
Ik beveel het zwaard hen daar te doden.
Ik houd mijn blik (lett. oog) op hen gericht,
ten kwade niet ten goede.

5 De Heer, Jahwe van de legerscharen,
Hij die de aarde aanraakt, en zij begint te deinen,
– al haar bewoners bedrijven rouw,
heel de aarde stijgt als de Nijl,
en zakt weer als de rivier van Egypte.

6 Hij die in de hemel zijn opperzalen bouwt
en zijn gewelf op de aarde laat rusten,
Hij die het water van de zee oproept
en het uitstort over de aarde –
Jahwe is zijn naam!

7 Israëlieten, betekenen jullie soms meer voor mij dan de Koesjieten?
– luidt de godsspraak van Jahwe.
Zeker, Ik heb jullie uit Egypte gehaald,
maar heb Ik de Filistijnen niet uit Kaftor gehaald
en de Arameeërs uit Kir?

8 Ja zeker, de ogen van de Heer, Jahwe,
zijn op dit zondige koninkrijk gericht.
Ik ga het van de aardbodem verdelgen.
Maar het huis van Jakob zal Ik
niet geheel en al verdelgen – luidt de godsspraak van Jahwe.

9 Want, let op! Ik geef bevel om
het huis Israël (...) te schudden als een zeef,
en géén steentje valt op de grond.

10 Al de zondaars van mijn volk komen om (lett. sterven) door het zwaard,
allen die zeggen: U zult het onheil niet dichterbij brengen,
het niet op ons af laten komen.

11 Op die dag herstel Ik (lett. richt Ik op) de vervallen hut van David,
dicht Ik haar scheuren,
zet Ik weer overeind wat is neergehaald
en bouw Ik haar op als weleer.

12 De rest van Edom
en al de volken, waarover mijn naam is uitgeroepen, nemen ze dan in bezit (woordelijk: opdat zij
in bezit nemen de rest van Edom enz.)
– luidt de godsspraak van Jahwe, die dit zal doen.

13 Zie de tijd komt – luidt de godsspraak van Jahwe –
dat de ploeger de maaier op de voet volgt
en de druiventreder de zaaier,
dat de bergen druipen van de most
en alle heuvels erdoor wegsmelten.

14 Dan breng Ik een keer in het lot van mijn volk Israël,
dan herbouwen ze de verwoeste steden en bewonen die weer,
dan planten ze wijngaarden en drinken de wijn ervan,
leggen ze boomgaarden aan en eten de vrucht ervan.

15 Ik zal hen weer planten in hun eigen grond
en zij worden nooit meer uitgerukt
uit de grond die Ik hun gegeven heb,
zegt Jahwe, uw God.

Gebruikte afkortingen:

AHw	von Soden, <i>Akkadisches Handwörterbuch</i>
AOAT	Alter Orient und Altes Testament
BA	Biblical Archaeologist
BLH	Bauer-Leander, <i>Hist. Grammatik der hebr. Sprache des AT</i>
FuF	Forschungen und Fortschritte
GKa	Gesenius-Kautzsch, <i>Hebr. Grammatik</i> ²⁸
GNB	Groot nieuws bijbel
HAL	Koehler-Baumgartner-Stamm, <i>Hebr. u. aram. Lexicon zum AT</i> ³
JSS	Journal of Semitic Studies
JoMu	Joüon-Muraoka, <i>Grammar of Biblical Hebrew</i>
KB ²	Koehler-Baumgartner, <i>Lexicon in VT libros</i> ²
KBS	Willibrordvertaling
L	Lettinga, <i>Grammatica van het Bijbels Hebreeuws</i> ^{8/9}
NBG	'Nieuwe Vertaling' van het Ned. Bijbelgenootschap 1951
Ref.	De Reformatie
SVT	Supplements to Vetus Testamentum
VT	Vetus Testamentum